

Известия списание на Икономически университет 3 (2020)

ИЗВЕСТИЯ

списание на Икономически университет – Варна

<http://journal.ue-varna.bg>**ПРАВНА СЪЩНОСТ НА МЪЛЧАЛИВОТО СЪГЛАСИЕ
ПО ТЪРГОВСКИТЕ СДЕЛКИ****Маргарита БЪЧВАРОВА¹**

¹ Катедра Правни науки, Икономически университет, Варна, България.
E-mail: bachvarova@ue-varna.bg

JEL K2**Резюме**

В настоящото изследване се разглежда приложението на презумираното съгласие в контекста на общото учение за сключване на търговските сделки. На основата на нормативния анализ е извършена систематизация на отделните разпоредби, свързани с проблематиката. Научната теза на автора е за квалифициране на мълчаливото съгласие като правомерно юридическо действие

Ключови думи:

търговски сделки,
сключване, съгласие

© 2020 Икономически университет – Варна

Цитиране: БЪЧВАРОВА, М. (2020) Правна същност на мълчаливото съгласие по търговските сделки. *Известия. Списание на Икономически университет – Варна*. 64 (3). с. 279 - 285.

Въведение

Правният режим, предвиден в Търговския закон (ТЗ) относно квалифицирането на сделката като търговска, е специален, поради наличието на съществени отклонения от уредбата в гражданското ни законодателство. Основният принцип, от който се ръководи ТЗ, е да създаде правна сигурност, която да защитава интересите на страните, но и да създаде възможност търговските сделки да се сключват по начин, гарантиращ бързина и стабилност на търговския оборот. С оглед на посочените цели в ТЗ се съдържат специфични разпоредби, които обявяват мълчанието на едната страна по сделката като израз на съгласие.

Актуалността на проблематиката се обуславя от необходимостта за доктринално изясняване на хипотезата за мълчаливо приемане (акцепт) на предложението за сключване на търговските договори. **Целта на настоящата статия** е чрез комплексен нормативен анализ да се изведат съществените характеристики на презумираното съгласие и да се изясни неговата правна същност.

Предмет на изследване е нормативната уредба, свързана с мълчаливия акцепт при съответното приложение на разпоредбите и теорията от гражданското право. За постигането на целта се реализират **следните задачи**: 1) анализ на понятието „мълчаливо съгласие“ и систематизиране на фактическите състави съгласно ТЗ; 2) изясняване на фактическия състав за мълчалив акцепт при сключване на търговските договори.

Методологията на изследването включва прилагане на следните методи: нормативен, исторически, сравнителноправен, синтез, индукция и дедукция.

1. Понятие за мълчаливо съгласие в частното право

В съвремеността, в широк смисъл, мълчанието се разглежда от отделните автори като културен феномен в междуличностните комуникации (Петкова-Калева 2014, с.108-124). Но в правната теория то се използва със специфично съдържание, което поражда необходимостта от изясняването му. Според Гарбарян (2019) презумираното съгласие се дефинира като поведение (действие или бездействие) на субекта по правоотношението, от което условно произтича воля по правен въпрос. Торманов (2019) приема, че мълчанието е приложимо и в сферата на прихващането, когато са налице трайни търговски отношения между страните.

Исторически сведения за значение на мълчанието се открива още в древното каноническо право при управлението на папа Бонифаций VIII – глава на римокатолическата църква (1297–1303г.). Към този период мълчанието се тълкува невинно като съгласие, но със съмнение, че е налице, когато от поведението на този, който мълчи може да се изведе вярното твърдение, че не отрича. Впоследствие римските юристи в епохата на предкласическото и класическото право, при прилагане на отделни техники, въвеждат правила, с които мълчанието не е пречка за извършване на определена сделка (Андреев 1992, с. 70). В древното римско частно право същността и значението му е отразено в латинската максима „**Qui tacet consentire videtur**“ със значение: „Който мълчи, изглежда се съгласява“.

В съвременната гражданско-правна теория относно волеизявленията на страните при сключване на сделки между тях доминиращият принцип е, че мълчанието се третира като липса на волеизявление (Таджер 1973, с. 21). Преценката за наличие на съгласие подлежи единствено и само на законодателя, който чрез приемани-

те от него правни актове има правото да предвиди изключения и да обяви отделни хипотези, които приравняват мълчанието като израз на воля. Нормите, съдържащи тези правила, са във формата на презумпции (Милкова 2001, с. 165; Герджиков 1997, с. 23) или се квалифицират като норми–фикции (Калайджиев 2020, с. 76). Приравняването на мълчанието като вид волеизявление може да е от правно значение само за дееспособни гражданскоправни субекти, които са в състояние да изявяват правновалидна воля. Основният аргумент е, че сключването на сделката винаги предполага обективизиране на волеизявленията на страните.

За разлика от гражданското ни право, в търговското право са налице значителни изключения от утвърдения принцип, че мълчанието не е израз на воля. В зависимост от систематичното място на нормите, конкретните фактически състави в ТЗ могат да бъдат подразделени на две категории: *а) фактически състави в етапа на сключване на търговски сделки; и б) фактически състави в етапа на изпълнение на търговските сделки.*

Към първата категория отнасяме: а) мълчаливо приемане на предложението съгласно чл. 292 от ТЗ; б) неоспорване при неспазване на формата за сключване на търговската сделка по реда на чл. 293, ал. 3 от ТЗ; в) задължителност на общите условия поради неоспорването им от страна на търговеца, съгласно чл. 298, ал. 1, т. 2 от ТЗ; г) мълчаливо потвърждаване на сделката, извършена от лице без представителна власт, съгласно чл. 301 от ТЗ; д) мълчаливо съгласие на страните по търговската продажба относно цената на договора, когато не е налице изричното ѝ определяне – чл. 326 от ТЗ; (Бъчварова 2018, с. 102-111).

Към фактическите състави **в етапа на изпълнение** могат да се посочат: а) бездействие на купувача да уведоми продавача за недостатъци (освен за скрити), което се приравнява на одобрение на стоката за съответна на изискванията – чл. 324 от ТЗ; б) мълчаливо съгласие от комитента, че е одобрил сделката при наличие на разлика в определената и окончателната цена, ако не се откаже незабавно от нея – чл. 351 от ТЗ; в) встъпване на комисионера в сключената сделка по реда на чл. 358 от ТЗ.

В настоящото изследване предмет на анализ е особенният състав за мълчаливо акцептиране на офертата, предвиден в чл. 292 от ТЗ.

2. Фактически състав за мълчаливо съгласие при сключване на търговските договори.

За анализирането на особеностите в търговското ни право като теоретична основа възприемаме основните фундаментални положения в теорията. От тази позиция постигането на съгласие чрез пълно съвпадение на офертата и приема-

нето (акцепт) е абсолютно условие за сключване на всеки един договор. Съгласието следва да е постигнато по съществените елементи на сделката. Когато волята на страните е опорочена на основания, предвидени в закона, последицата е нищожност на договора (Джеров 2012, с. 479). При двустранните договори съгласието е обвързано и с наличието на определена кауза, по силата на която се предоставя съответната имотна облага (Antonio 2016, с. 161-189).

Анализът на уреденото от ТЗ мълчаливо акцептиране води до заключението, че то се прилага единствено и само за двустранните търговски сделки (договори), при които механизмът на сключване предполага две волеизявления на страните: оферта и акцепт. Те представляват волеви актове, които се обективират в предвидената форма за съответната сделка. Изразяването на воля чрез мълчание се свързва с т.нар. презумирано съгласие, което е допустимо по изрична разпоредба в законодателството (Брезгулевская 2014, с. 157-169). Това положение е отразено в чл. 292 от ТЗ, по силата на който „предложението до търговец, с когото предложителят е в трайни търговски отношения, се смята за прието, ако не бъде отхвърлено веднага“. Нормативният анализ на посоченото правило води до извода, че за приложението му е необходимо кумулативното наличие на следните елементи: а) да е налице предложение; б) предложението е отправено до търговец; в) да са налице трайни търговски отношения; г) липса на действия, с които веднага се отхвърля предложението.

За да се приложи горепосоченото правило, по наше мнение, независимо от липсата на изричен регламент, е необходимо да е направено предложение, което да притежава белезите на оферта в юридически смисъл. Основният аргумент е, че без посочените изисквания, дори и изричното приемане не е в състояние да породи съответното правно действие (Бъчварова 2015, с. 60-108). Предложението притежава обвързваща сила и в търговското право важи за времето, за което е необходимо да се изяви съгласието, респективно да се получи приемането от страна на оферента (Кацаров 1990, с. 410). Адресатите на посоченото предложение са ограничени поради изискването предложителят и търговецът, до който е отправено, да се намират в трайни търговски отношения. Това имплицитно означава, че мълчаливото приемане на предложението е неприложимо при определена категория сделки, а именно:

а) при сключване на сделки чрез публичното предложение по реда на чл. 291 от ТЗ. В този случай не може да се установи, поради неограничения брой адресати, изискването за наличие на конкретни трайни отношения между търговци;

б) при търговски сделки, за които законодателството изисква да бъдат сключени в предписаната от закона форма, т.е. при формалните сделки. При тях

следва да се приеме, че изискуемата форма на сделката обуславя и необходимостта от изрично обективизиране на приемането в съответната форма;

в) при потребителските договори – поради факта, че изискването за трайни търговски отношения дерогира възможността да е налице участник в правното положение на потребител.

Дискусионният аспект на мълчаливото приемане е свързан с квалифицирането на „трайните търговски отношения“ поради липса на посочени критерии в закона. Съгласно съдебната практика доказването им се извършва посредством счетоводни документи. За прилагането на тази разпоредба е необходимо също и липса на спор относно съществените условия на договора (Решение ВКС № 523 2008). От това следва, че предложителят също е търговец, независимо от липсата на текст в закона, и са налице отделни договори, които поражда права и задължения (Голева 2018, с. 189). По този начин се стига до заключението, че презумираното съгласие, на това основание, се прилага само за *двустранните търговски* сделки, за които квалифициращи белези са и двете страни да притежават търговско качество и да сключват множество договори помежду си. Именно поради това не е необходимо те да формализират волеизявленията си чрез изрично приемане (Герджиков 2015, с. 41)

Друга характерна особеност по наше мнение е, че мълчаливото акцептиране на предложението е под условие. Съгласието не настъпва автоматично, а само когато „не е отхвърлено веднага“. Следва да се приеме, че съгласието съществува в момента, в който отпада правото на насрещната страна да го отхвърли. Съдържанието на понятието „веднага“ е специфично и се тълкува в контекста на изискванията за приемане на предложението съгласно общите правила. То ще е налице, ако е изтекло толкова време, което е достатъчно, за да се прецени, че насрещната страна е получила, решила и е имала възможност да отхвърли предложението според конкретните обстоятелства (Рачев и др. 1999, с. 385). Правилото не би следвало да намери приложение, когато приемащата страна се намира в обективна невъзможност да предприеме съответните действия по отхвърлянето (Голева 2002, с. 21). В този смисъл тълкуването на понятието „веднага“ трябва да отчита конкретните условия и обстоятелства, в които се намират страните при приемане на предложението.

Заключение

В резултат на гореизложеното, мълчаливото акцептиране на офертата при сключване на търговските сделки осъществява основно функцията да улесни договарящите с цел да се гарантира бързина на търговския обмен за разлика от

приложението му като санкция в други сфери (Казанджиева 2012, с.3–8). То свидетелства за наличие на воля при строго определени от закона предпоставки, като приложението им изисква съобразяване с конкретните фактически обстоятелства. Основният извод е, че по своята правна същност, то представлява правомерно действие, с което законът свързва пораждање на предвидените в него правни последици.

Литература

1. Андреев, М. (1992). *Римско частно право*. София, БАН. с.70,-469.
2. Antonio Palma. (2016). *Договарянето в римското право: исторически феномен и метаюридически модел*. Бележки за “*causa contractus*” Ius Romanium . (1), с. 161-189.
3. Брезгулевская, Л. (2014). *Проблема согласия на совершение сделок в свете реформы гражданского законодательства*. Журнал „Закон“ (9), с. 157-169.
4. Бъчварова, М.(2015).*Специфични ненаименувани търговски договори-институт на договорното право*. Варна.Наука и икономика.
5. Бъчварова, М. (2018). Особенности в правния режим на търговската продажба. *Правото и бизнесът в съвременното общество*. Наука и икономика. Икономически университет –Варна, с. 102-111.
6. Гарбарян. Г. (2019). Правовые режимы молчания и фиктивных вводов, вытекающих из него. *Журнал российского права*. (12), с. 19.
7. Голева, П. (2002). *Търговско право. Книга втора*.София, Феня, с. 21.
8. Голева, П. (2018) „Продължителните договори“. *Годишник на Департамент „Право“ на НБУ*, с. 174-194.
9. Герджиков, О. (1997). *Търговски сделки. Книга по част трета на ТЗ*. София, Труд и право, с. 23.
10. Герджиков, О. (2015). *Търговски сделки*. София, Труд и право., с. 41.
11. Джеров, А. (2012). *Гражданско право*. Обща част. София. Труд и право, с. 479.
12. Калайджиев,А.(2020).*Облигационно право.Обща част*. Осмо преработено и допълнено издание. София. Сиби, с. 76.
13. Казанджиева, М. (2012). За правния институт на мълчаливото съгласие. *Правна мисъл*. (2), с. 3-18.
14. Кацаров, К. (1990). *Систематичен курс по българско търговско право*. Четвърто фототипно издание. София, с. 410.
15. Милкова, Д. (2001). *Обща теория на правото*. София. Албатрос, с. 165

16. Петкова- Калева, С. Комуникативния феномен мълчание. *Любословие. Годишно списание за хуманитаристика.* (14), с. 108-124.
17. Първанова, Б.(2014). *Формата за действителност на сделките и приложението на чл. 293, ал. 3 от ТЗ.*[Online] Available at: [http:// gramada.org](http://gramada.org) [Accessed 20.11.2020].
18. Решение 523 от 20.10.2008 г. по т.д. №274/2008г., I т.о. на ВКС. [Online] Available at: <https://www.ciela.net/> [Accessed 15.11.2020].
19. Рачев, Ф., Л.Караниколов, П.Попов, Ив.Владимиров, Св.Лучников, Б.Неделчева,Зл.Сукарева,Б.Ланджев, Л. Велинов. (1999). *Търговско право.* София, 1999, УНСС. с. 385.
20. Таджер, В. (1973). *Гражданско право. Обща част.Дял втори.* София, с. 212.
21. Торманов, З. (2019). Относно законната лихва при прихващане на задължението. *Бизнес и право.* София. (1), с. 31-42.

LEGAL ESSENCE OF THE SILENT CONSENT ON COMMERCIAL TRANSACTIONS

Margarita BACHVAROVA

Abstract

The present study examines the application of presumed consent in the context of the general doctrine of commercial transactions. On the basis of the normative analysis, a systematization of the individual provisions related to the issue has been made. The author's scientific thesis is to qualify tacit consent as a lawful legal action.

Key words: *commercial transactions, conclusion, consent.*